

A mai időkben könnyű a balkáni burzsoá osztályoknak a balkáni rabok felszabadítója szerepében tetszelegni. S mégis, mi balkáni és délszláv szocialisták tagadjuk, hogy joguk lenne magukat bárki felszabadítójának nevezniök, hiszen a profit utáni leküzdhetetlen sóvárgásukban ugyanazt a népet, amelyet most „felszabadítanak”, kapitalista rabságba vetik majd, erővel veszik el tőle azt, amiért keservesen megdolgozott, és kiszípolozzák életerejét, ahogy ezt a jelenlegi határaik között élő népekkel teszik.

És mégis dúl a balkáni háború. A Balkán dolgozó népe sajnos még túlságosan elmaradott és igen kevésbé felvilágosult ahhoz, hogy békés úton megoldja a balkáni problémát. A felvilágosult és szervezett proletáriátus azonban tisztában van a balkáni kérdés megoldásának lehetőségével. Kimondotta ezt már az első balkáni szocialista konferencián, 1910-ben, mégpedig úgy, hogy egyhangúlag a *balkáni köztársaság föderációja* mellett nyilatkozott.

Ezt a határozatot az Ausztria–Magyarország-i délszláv proletáriátus minden szocialista pártja magáévá tette.

Európa minden nemzetét szörnyű kísértet fenyegeti: az egész Európára kiterjedő legrettenesebb háború [réme]! Az emberiség egész haladása, az egész kultúra és civilizáció kockán forog. A világ érdekei a Balkánon ütköznek. Mindannyioknak, minden tőkésnek egyaránt érdeke a délszláv, a balkáni népek leigázása és kiszákmányolása és leginkább az az egymással szemben álló ellenfeleknek, Ausztria–Magyarországnak és Oroszországnak. Ezért olyan veszedelmes minden népre az európai háború.

117

A magyar delegáció külügyi albizottságának 1912. évi délkelet-európai vitája¹

A

1912 nov. 19

Br. Láng Lajos² felszólalása a monarchia délkelet-európai politikájának irányelveiről és gyakorlati törckvéseiről a külügyi albizottság jelentésének közösügyi bizottsági tárgyalásakor

Közösügyi Biz. Naplója, 1912, 8—10. l.

... Aki a gazdasági viszonyokat figyelemmel kíséri, fogja tudni, hogy a kiegyezés idejében a magyar és osztrák agráriusok sűrűn érintkeztek egymással, s hogy a mérsékeltbbek akkor nem az osztrák, hanem a magyar agráriusok voltak. És hogy az agrárius álláspont sokkal erősebben érvényesült Ausztriában, arra akarok utalni, hogy az agráriusok legfőbb kívánsága: a börze meg-

¹ A magyar delegáció 1912. évi külügyi délkelet-európai vitája során három főkérlés körül alakultak ki a felszólalások. A felszólalások többsége a Balkán-háború (a delegátusok szóhasználatával élve: a „Balkán-bonyodalom”) elszigetelésének és a nagyhatalmak békés egyetértése mellett helyreállítandó béke feltételeinek megteremtésével foglalkozott. A második kérdéskör a Monarchia külpolitikai érdekét érintő délkelet-európai időszerű kérdéseket tartalmazta. Ennek keretében foglalkoztak a delegátusok Szerbia adriai tengeri kikötő-igényével, amit egybehangzón elutasítottak, és az Albániának biztosítandó önkormányzat ügyével, amit ugyancsak egybehangzón helyeselték. Harmadik főkérlésként a felszólalók a bosznia-hercegovinai tartománygyűlés („bosnyák szábor”) 1912. nov. 16-i határozatával foglalkoztak, mely elmarasztalta az osztrák-magyar diplomáciát mind Szerbia adriai kikötőigénye elutasítása, mind pedig az albán önkormányzat kilátásba helyezése miatt, melyet olyan időben tger, amikor a Monarchia szerbségének sincs semmi néven nevezendő önkormányzati joga. A delegáció tagjai a szarajevói szábor határozatát egyértelműleg visszautasították anélkül, hogy azt érdemben és közelebbről megvizsgálták volna.

A közösügyi bizottság külügyi albizottságának vitája 1912. okt. 12-én Nagy Ferenc előadói jelentésével kezdődött (Közösügyi Bizottság Naplója, 1912. 6—7. l.), amelyhez Lukács György, Miklós Ödön, gr. Zichy Tivadar és gr. Majláth József szóltak hozzá. A felszólalásokra gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszter válaszolt. Berchtold kijelentette (uo., 13. l.), hogy a Monarchiának a Balkán-félszigeten létérdekei vannak, és a felelős tényezők elhatározták, hogy ezeket az érdekeket minden körülmények között megvédik. A katonai-külpolitikai érdekekre hivatkozó harcias külügyminiszteri nyilatkozat nyomán br. Láng Lajos még élesebben nyilatkozik a felmerülő kérdésekről nov. 19-i felszólalásában (A). Szerinte „geográfiai helyzetünknel fogva a Balkánon nagyhatalom vagyunk, és a Török birodalom lerokadása után az egyetlen nagyhatalom”. Hasonló hangnemet üt meg a vita befejező szakaszán, nov. 22-én a magyar banktőke delegációs exponense, Chorin Ferenc (uo., 1912. 63—64. l.). Hosszabb felszólalásában

rendszerbe foglalása, a tőzsdei határidőüzet eltörlése Ausztriában már megvalósult, nálunk pedig még nem éretet el. De talán utalhatok arra is, hogy a közös vámterület mellett is a magyar állatforgalom, nevezetesen a sertésforgalom bizonyos korlátozásban részesült Ausztria részéről. Tehát Ausztriában védelmezik az agrárérdekeket, s ezért helytelen felállítása a dolognak, mintha egyrészt állana Ausztria, mely csak az ipar, másrészt Magyarország, mely csak az agrár érdekeket védelmezi. (*Igaz! Ugy van!*) A mi álláspontunk ebben a tekintetben évtizedek óta követkevs volt. Amely mértékben nyíltak meg előttünk a nyugat kapui, abban a mértékben meg tudtuk mi is nyitni kapunkat kelet felé. Ez volt a magyar álláspont, és én azt hiszem, hogy ez egy jogos és méltányos álláspont.

Változás ebben a tekintetben akkor fog bekövetkezni — remélem, hogy nemsokára —, ha Németország enyhíti agrárvámjait, az a hatalmas Németország, melynek oly fejlett ipara van, s amely oly erős agrárvédelmet gyakorol. És ha ott kénytelen az ipar megbarátkozni az agrárvédelemmel, azt hiszem, mégis igazságtalanság ezért nekünk szemrehányást tenni, akiknek legfőbb vagyona mégis a mezőgazdaságban van. (*Helyeslés.*)

Hogy különben ez a feltevés nem is áll útjában annak, hogy mi a Balkán-országokkal sűrű összeköttetést létesíthessünk, kitűnik abból, ha nézzük, hogy miképpen alakult az utolsó évtizedekben Románia és Szerbia forgalma velünk szemben. Romániával szemben a behozatal körül-

„trialista” és „pánszláv” törekvésekkel és Magyarország iránt tanúsított antagonizmussal vádolja meg az anektált tartományokban felülkerekedett délszláv irányzat hangadóit. A bosznia-hercegovinai szábor említett határozatát élesen eltéli, és monarchiaellenes összeesküvésnek mondja. Hasonló élességgel szól erről a határozatról Pap Géza, a négy egyesült albizottság előadója, aki 1912. nov. 22-én kérdést intéz e tárgyban *Bilinski* közös pénzügyminiszterhez. (Uo., 1912. 61—62. l.) — A magyar delegáció 1912. évi külügyi délkelet-európai vitájának érdemi nemzetiségi felszólalója nem volt. Különösen feltűnő volt *Bogdanović* Lucian gör.-kel. szerb patriárka nov. 19-i, a gör.-kel. szerb nemzeti-egyházi önkormányzat ügyét, melyre közvetve a bosnyák szábor határozata utal, nem is érintő, szintelen „lojális” nyilatkozata (B), melynél még gr. *Pejušević* Tivadar, a társországi értekek ekkori egyetlen delegációs képviselője is tovább ment. Hangsúlyozza, hogy a Monarchiának a kialakuló Balkán-szövetségen belül kell biztosítania Szerbia helyét, és kiépítenie Szerbiával a jószomszédi viszony feltételeit. — A bécsi kül- és hadügyminisztérium politikai irányvonalát híven követő külügyi vitának érdekes színtöltje volt *Vio* Antal fiumei olasz nemzetiségi képviselő nov. 22-i felszólalása és határozati javaslata a fiumei kérdésben Magyarország részéről adandó alkotmányos biztosítékok, illetve a bosznia-hercegovinai vasúti hálózat kiépítése tárgyában. (Közösügyi Biz. Naplója, 1912. 62—63. l.) — A külügyi delegációs vita két szakasza között — 1912. nov. 6-án — az uralkodó kihallgatáson fogadta a magyar delegáció küldöttiségét, Budapesten. Gr. *Zichy* Ágost, a magyar delegáció elnöke üdvözlő beszédében a Balkán-háború elszigetelésének célkitűzését emelte ki (L. bőv. Közösügyi Biz. Ir. 1912. 1—2. l.), *Ferenc József* válaszbeszédében hangsúlyozza, hogy a Monarchia kész „a nagyhatalmaknak a béke helyreállítására irányuló akciójában résztvenni”. (Uo., 1912. 3. l.) — A magyar delegáció külügyi vitáját lezáró — a közös külügyminisztériumi, 1913. évi költségvetési előirányzat keretében készített — külügyi albizottsági vélemény (L. Közösügyi Biz. Ir. 1912. 23—30. l.) a Balkán-kérdések végleges rendezésének két feltételét említi. Az első feltétel — a delegációs külügyi albizottsági irat fogalmazásában — így hangzik: „... Minden balkán nemzetiség [igy!] számára biztosítsák a nyugodt zavartalan politikai kulturális és gazdasági fejlődést”. A második feltétel a balkáni kérdések megoldását a balkáni nemzetek magatartásától teszi függővé („... a végleges béke és tartós állapot létrejövetele a Balkánon [értsd: a Balkántól] függ. ...”), ugyanakkor azonban kiköti a Monarchia balkáni érdekei, gazdasági és politikai befolyása érvényesítését, ami a teljesen elrontott szerbiai kapcsolatok adott helyzetében elképzelhetetlen és egyébként is, agressziós kívánalom volt. — Összefoglalva: a közösügyi bizottság (magyar delegáció) 1912. évi délkelet-európai külügyi vitája semmi- ben sem járult hozzá a függőben levő, elsőrendű délkelet-európai kérdések tisztázásához. A magyar delegáció — osztályállásából következően — kizárólag arra ügyelt, hogy a bécsi illetékes körök, a közös kül- és hadügyminisztérium agresszív délkelet-európai irányvonalát kövesse, amely — minden békeszólam ellenére — gazdasági és külpolitikai vezetőszererepre törekedett a Balkánon, s ezt a hegemoniát minden rendelkezésére álló eszközzel igyekezett biztosítani. Ezzel szemben, pontosabban ebből következően, a delegáció tagjai mereven elutasították a szarajevói tartománygyűlés elsőrendű fontosságú határozatát, mely az utolsó lehetőségek egyike volt az anektált tartományokkal való kapcsolat normalizálása, a délkelet-európai szláv népekkel, de kivált a Szerbiával való politikai kiegyezés terén. A közösügyi bizottság magyar delegációjának külügyi albizottsága azonban nem ismerte fel sem a Monarchia erőviszonyait, sem a délkelet-európai népek belső helyzetét, kiváltképp pedig teljesen tájékozatlan volt a Monarchia szláv nemzetiségeit ekkor már jelentékenyen befolyásoló délszláv forradalmi egységmozgalom hatóerejét és elterjedését, illegális hálózatát illetőleg.

* Br. *Láng* Lajos (1849—1918) közgazda, publicista, statisztikus, egyetemi tanár, 1902—3-ban kereskedelemügyi miniszter (ekkorai tanulmánya: *A nemzetiségek Magyarországon és Ausztriában*); Debrecen I. kerületének munkapárti képviselője, a képviselőház pénzügyi bizottságának elnöke.

belül megháromszorozódott, ellenben Szerbiával szemben nem fejlődött, pedig senki sem fogja mondhatni, hogy a monarchia gazdaságilag másképpen bánik Romániával, mint Szerbiával. Egyáltalában Szerbiának nincs oka kereskedelmi és gazdasági téren panaszra velünk szemben. Mi az utolsó időkben csak tért veszítettünk Szerbiában. Volt idő, midőn a monarchia a felét fizette azoknak a vámoknak, melyeket más országok fizettek, és midőn ezt a kivételes bánásmódot Szerbia megszüntette, mi nem gondoltunk megtorlásra.

Később jöttek Szerbia részéről más korlátozásai a forgalomnak, s ismét nem gondoltunk megtorlásra, sőt azt mondhatjuk, hogy ami a legnagyobb panasz volt az agráriusok részéről: a kivételes elbánás Szerbiával szemben, melynél fogva egész gabonaforgalmát mint határszéli forgalmat kezeltük, megvolt a legutóbbi időkig, a nagy agráráradat idejében is. Hamis feltevés tehát, ha valaki azt hiszi, hogy gazdasági kedvezmények és előzékenységek valami politikai befolyással bírnak. Én azt hiszem, nem szükséges arra utalni, hogy Németország velünk szemben semmiféle kedvezményeket nem gyakorol, s azért a viszony köztünk a legbensőbb. Ellentétes példa ismét Románia és Szerbia. Mi semmivel sem voltunk előzékenyebbek Romániával mint Szerbiával szemben, és mégis Romániával szemben azt látjuk, hogy a politikai bizalom megerősödött napról napra, ugyanakkor, midőn azt látjuk, hogy Szerbiával, fájdalom, kevésbé tudjuk egymást megérteni. (*Igaz! Úgy van!*) ...

A továbbiakban azt fejtegeti, hogy a folyamatban levő délkelet-európai átalakulás nem gazdasági, hanem politikai jellegű. „Geográfiai helyzetünknel fogva — véli — mi a Balkánon nagyhatalom vagyunk és a Török birodalom lerokkadása után az egyetlen balkán nagyhatalom. Ennek következtében természetes vezérei vagyunk a Balkán-államoknak. Sorsuk irányítója, védőjük és támaszuk és az érdek-közösség közöttünk jóban és rosszban, semmiféle körülmények által kétségbe nem vonható. Ez alól nem vonhatják ki magukat a balkán népek, hogyha érdekeiket józanul megfontolják, és nem vonhatjuk ki magunkat mi sem ezen kötelezettség alól, hogyha nagyhatalom akarunk maradni.”

B

1912 nov. 19

Bogdanović Lucian karlócai gör.-kel. szerb patriárka és gr. Pejacsevich Tivadar horvát-szlavon delegátus felszólalása a magyarországi szerbség és a társországok lakosságának a Balkán-kérdésben elfoglalt álláspontja és a monarchia külpolitikája iránti szolidaritás tárgyában a külügyi albizottság jelentésének közösügyi bizottsági tárgyalásakor

Közösügyi Biz. Naplója, 1912, 13—14. l.

Bogdanovics Lucian: T. országos bizottság! (Halljuk! Halljuk!) Engedelmet kérek a tisztelt országos bizottságtól, hogy jelen felszólalásommal igénybe vegyem idejét és türelmét. (Halljuk! Halljuk!)

Én nem vagyok ugyan aktív politikus, és ha mégis felszólalok ez alkalomból, teszem ezt egyrészt mint a Szent István koronája alá tartozó gör.-kel. szerb egyház fejedelme és patriarkája, aki már hivatásánál fogva is hivatva van mindenütt hirdetni a békét és a keresztényi szeretetet; de teszem másrészt azért is, mert a jelenlegi külpolitikai viszonyok fontossága és nagy hordereje sem engedi, hogy azok tárgyalása alkalmával főpásztori lelkiismeretemet e rövid felszólalásom keretében meg ne nyugtassam.

Köztudomású sajnós tény az, t. országos bizottság, hogy már hosszabb idő óta véres harcok folynak a szomszéd Balkánon, patakokban folyik embertársaink vére a csatatereken és engem, őszintén bevallom, kétségbe ejt már a gondolat is, hogy a népek közötti ellentéteket valóban nem lehet másként, mint ily véres harcokkal és kegyetlenségekkel elintézni, és hogy a nemzetközi problémákat nem lehet másként megoldani.

Ez az irtózatos háború még most is tart és kérdés, mikor lesz vége, de ha ez hamarosan meg is történnék, a hírlapi közlemények szerint máris újabb bonyodalmak fenyegetik a béke létrejöttét. Van-e ezeknek a hírlapi híreknek komoly alapjuk, azt én nem tudhatom, de már a lehető háborútól való borzalmam és tisztán vallási érzületem készítet engem arra, hogy a legnagyobb őszinteséggel forduljak a t. külügyminiszter úr ő excellenciájához, akinek külpolitikájával szemben egyébként bizalommal viseltetem, hogy monarchiánk tekintélyét és életbevágó érdekeit mindig szem előtt tartva keressen és találjon módot arra, hogy a minket is érintő jelenlegi politikai bonyodalmak és vitás kérdések a háború lehető elkerülésével békés úton méltányosan megoldassanak.

Még csak egyet akarok felemlíteni és hangsúlyozni, azt ti., hogy a hazánkban lakó görögkeleti